

Tema 5. Anex 1.

SCIOLOGIA - Forma A

amic

Anomena Forma A a la proposada per Arruga ("El test sociométric") o a l'original ("Sociodiagnòstic del aula").

Continuït del test

Consisteix en demanar els nens, d'acord amb algun criteri (dels criteris possibles en parlarem tot seguit) quatre tipus de respostes:

1. Qui tries per a ...?
2. Qui creus que et triarà?
3. Qui rebutges per a ...?
4. Qui creus que et rebutjarà?

Els criteris utilitzables poden ésser molts, però bàsicament poden agrupar-se en tres sèries:

- criteris que detectin l'estructura afectiva del grup: qui t'estimes més?, amb qui estàs més amic?, amb qui et trobes millor? ... és a dir, afecte/aversió.
- criteris que detectin les agrupacions informals per al treball: amb qui preferiries fer grup per a una enquesta?, per a seure a la mateixa taula?, per a fer un experiment? ... és a dir, possibilitat/impossibilitat de col·laboració.
- criteris que detectin afinitats funcionals: amb qui prefereixes de fer això o allò? (excursió, equip de joc, dibuixar ...)

Evidentment, aquests criteris no observen una separació neta entre ells, sinó que s'impliquen i el que importa sobretot és d'elaborar el test d'acord amb el llenguatge del grup a qui s'adreça el test per a assegurar una major fidelitat dels resultats.

L'estructuració del test en les quatre preguntes citades és susceptible d'una anàlisi:

- les preguntes 1 i 3 demanen als nens que expressin elecció o rebuig, és a dir, que defineixin la seva postura enfront els companys
- les preguntes 2 i 4, en canvi, els demanen que facin una suposició de quina pot ésser la postura dels companys enfront d'ells.

- les preguntes 1 i 2 es refereixen a l'afecte, als sentiments positius, mentre que les 3 i 4 es refereixen a l'aversi6, als sentiments negatius.

Procés de les respostes dels nens

Les respostes es processen ordenant-les en una matriu de doble entrada en la que les files serveixen per a distribuir les eleccions i rebutjos de cada nen/nena entre les columnes dels companys sobre qui recauen.

A la columna corresponent a cada nen/nena s'hi acumulen el que els seus companys han dit d'ell.

Donat que un nen pot citar un company dient-ne quatre menes de coses diferents, la quadrícula intersecció es distribueix imaginàriament en quatre zones on consignar el relatiu a cada pregunta. Exemple:

	Marta	Lluís	Anna	Gloria	Josep	etc.
Marta		1	21		4	
Lluís			11	24	5	
Anna		11			5	
Gloria		4	3			
Josep		2		3		
etc.						

En el retall de matriu anterior es veu que:

Marta:

- ha rebutjat Lluís (l'anotació figura en el tercer quadrant de l'espai intersecció) i que l'ha rebutjat en primer lloc (per això s'hi ha posat un 1)
- ha triat Anna en segon lloc (un 2 al primer quadrant de la intersecció) i ha citat Anna en primer lloc dels qui espera que la triaran (un 1 al segon quadrant)
- espera que Josep la trii i ho espera en 4rt. lloc (un 4 al segon quadrant).

Lluís:

- tria Anna en primer lloc i Josep en cinqué (els altres companys no hi són perquè la matriu és incompleta)
- espera elecció d'Anna (1ª) i de Gloria (2ª).
- rebutja Gloria (un 4 al tercer quadrant).

etc. Si no és prou ben explicat, parlem-ne.

Interpretació dels resultats individuals

Partint de la matriu poden fer-se càlculs que permeten d'obtenir informació sobre cada nen. Aquesta informació recull diversos aspectes:

1er. Imatge que el grup té de cada nen/nena

S'obté per l'anàlisi de les columnes verticals on s'hi reflecteix el que el conjunt dels companys de la classe ha dit de cadascú:

- Popularitat: nombre d'eleccions que reb (=nombre de companys que l'han triat).

Hi ha autors que suggereixen que la popularitat ha de calcular-se donant un valor ponderat a les eleccions perquè no és el mateix ésser triat en primer lloc que en sisé, p. ex..

L'escala de ponderació usual és la següent:

1ª elecció	-----	5 punts
2ª		4
3ª		3
4ª		2
5ª i successives		1

- Antipatia: nombre de rebutjos que reb (=nombre de companys que l'han rebutjat).

També pot calcular-se donant un valor ponderat als rebutjos.

- Amistositat: nombre de suposicions d'elecció que recauen sobre un nen (=nombre de companys que esperen que aquest nen els triarà).

Pot ésser un indicador de fins a quin punt aquest nen és percebut com a un individu amistos.

També pot indicar que els altres no tenen amb ell una discriminadament perquè en fan l'ús que en volen.

- Hostilitat: nombre de suposicions de rebuig que recauen sobre un nen (=nombre de companys que esperen que aquest nen els rebutjarà).

Pot ésser un indicador de fins a quin punt aquest nen és percebut com a un individu hostil, temible.

També pot ésser un mecanisme de posar a distància dels companys a qui hom no estima.

2a. Imatge que cada nen/nena té del grup (lloc que s'hi fa)

S'obté per l'anàlisi de les dades horitzontals de la bateria on s'hi reflexen el conjunt d'eleccions i rebutjos que cada nen/nena ha fet:

- Expansivitat positiva: nombre d'eleccions que un nen fa a nombre de companys pels qui expressa afecte o estima (emocional).

Indica si el nen pensa que té un camp de relacions positives ampli o restringit.

- Expansivitat negativa: nombre d'eleccions de rebutjos que un nen fa (=nombre de companys amb els que no vol relacionar-se).

Indica l'amplitud del camp de relació que es nega.

- Confiança: nombre d'eleccions que un nen espera rebre de part dels seus companys

En la mesura que aquest nombre és elevat, pot indicar que el nen es troba en el grup en una postura de confiança d'ésser acceptat.

- Temor: nombre de rebutjos que un nen espera rebre.

En la mesura que aquest nombre és elevat, indica que el nen pot estar en una postura encogida, atemorit davant una hostilitat de part dels companys.

3er. Imatge que cada nen/nena té de la seva situació en el grup.

S'obté per la comparació (en proporcions o percentatges) d'algunes de les dimensions anteriors. El que es tracta de saber és si el nen percep la realitat de les relacions que té establertes amb la classe:

- (auto. valorat)
- Realisme: proporció entre el nombre d'eleccions que un nen espera rebre i les que reb realment. Poden donar-se tres casos:

- que esperi rebre més eleccions de les que realment reb: el nen sobreestima el seu status en el grup. > 1
- que esperi rebre menys eleccions de les que realment reb: el nen subestima el seu status en el grup < 1
- que esperi rebre un nombre d'eleccions molt aproximat o igual a les que realment reb: el nen percep adequadament el seu status en el grup: és realista. ≈ 1

- Socioempatia: proporció en que encerta els companys que es pensa que el triarà; s'obté dividint:

$\frac{\text{n}^\circ \text{ eleccions encertades}}{\text{n}^\circ \text{ eleccions suposades}}$

aquest indicador ens aproxima al problema de saber si el nen (independentment que sigui més o menys realista en percebre el seu status en el grup) tingui o no la capacitat de percebre el sentiment concret que els altres li adreßen, és a dir, de saber en concret qui el triarà i en quina proporció ho sap.

4rt. Grau en que un nen permet que els altres es facin veure i que precisa a propòsit d'ell.

Són indicadors poc utilitzats. A la inversa dels anteriors, reflexen fins a quin punt la imatge que els companys es fan d'un nen es correspon a la realitat.

Són els indicadors anomenats de transparència:

$\frac{\text{n}^\circ \text{ eleccions del nen que els altres encerten}}{\text{n}^\circ \text{ eleccions del nen que els altres esperen rebre}}$

55. Qualitat i solidesa de les relacions interpersonals que cada nen estableix.

S'onté també per comparació de dimensions de les ciutades en els apartats 1er i 2ón. amb un comptatge del nombre d'eleccions recíproques.

- Reciprocitat: proporció entre el nombre d'eleccions recíproques i el nombre d'eleccions que un nen ha fet.

Indica fins a quin punt troba una resposta en el camp de relació que, d'alguna manera, s'atribueix pel fet de triar uns companys.

- Conexió: proporció entre el nombre d'eleccions recíproques i el nombre d'eleccions que un nen reb.

Indica fins a quin punt el nen dona una resposta a l'efecte o preferència que els altres li adreassen pel fet de triar-lo.

Aquestes dues dimensions afegiren una nota de registre al test ja que indiquen si les eleccions que apareixen en el test són fruit del desig, la il·lusió, la fantasia ... o bé es corresponen a relacions reals, bilaterals, recíproques.

Hi ha la possibilitat de calcular les mateixes fórmules de reciprocitat pel que fa al rebuig.

- Oposició de sentiment: quan una elecció no té corresposta (no és recíproca) pot ésser perquè el company a qui s'adreça ignora l'emissor o, també, perquè el resultat és explícitament.

Aquests casos d'oposició de sentiments cal registrar-los.

Fins aquí, en extracte, els principals indicadors, relatius a individus, que poden obtenir-se del test sociomètric.

Ara passem a l'anàlisi del grup com a sistema relacional integrat.

Estructura del grup

S'obté construint un gràfic on s'hi representen tots els membres del grup i les relacions que els lliguen.

S'ha generalitzat el gràfic de Mary Northway que consisteix en distribuir els membres de la classe en ~~una~~ zones concèntriques:

- a l'interior del cercle més petit s'hi col·loquen aquells membres del grup que han estat triats per més del 40% dels seus companys.
- a la zona següent hi van els qui han estat triats per un nombre de companys comprès entre el 25 i el 40%.
- després els que reben elecció d'entre un 10 i un 25% dels companys.
- a la zona exterior s'hi situen aquells que han rebut un percentatge d'elecció inferior al 10%.

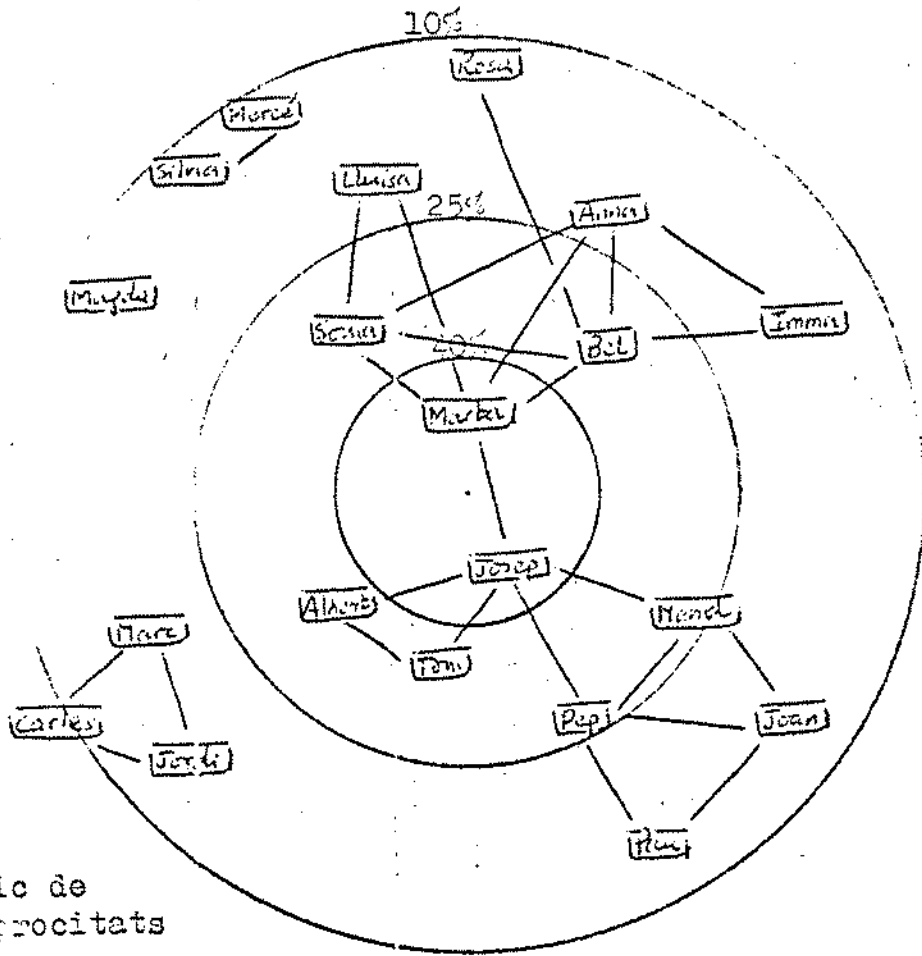
D'aquesta forma s'obté una indicació visual del grau de centralitat (popularitat) de cada membre del grup.

Els segments que uneixen els noms dels membres del grup poden significar informacions diferents i, per tant, gràfics diferents; els més usuals són:

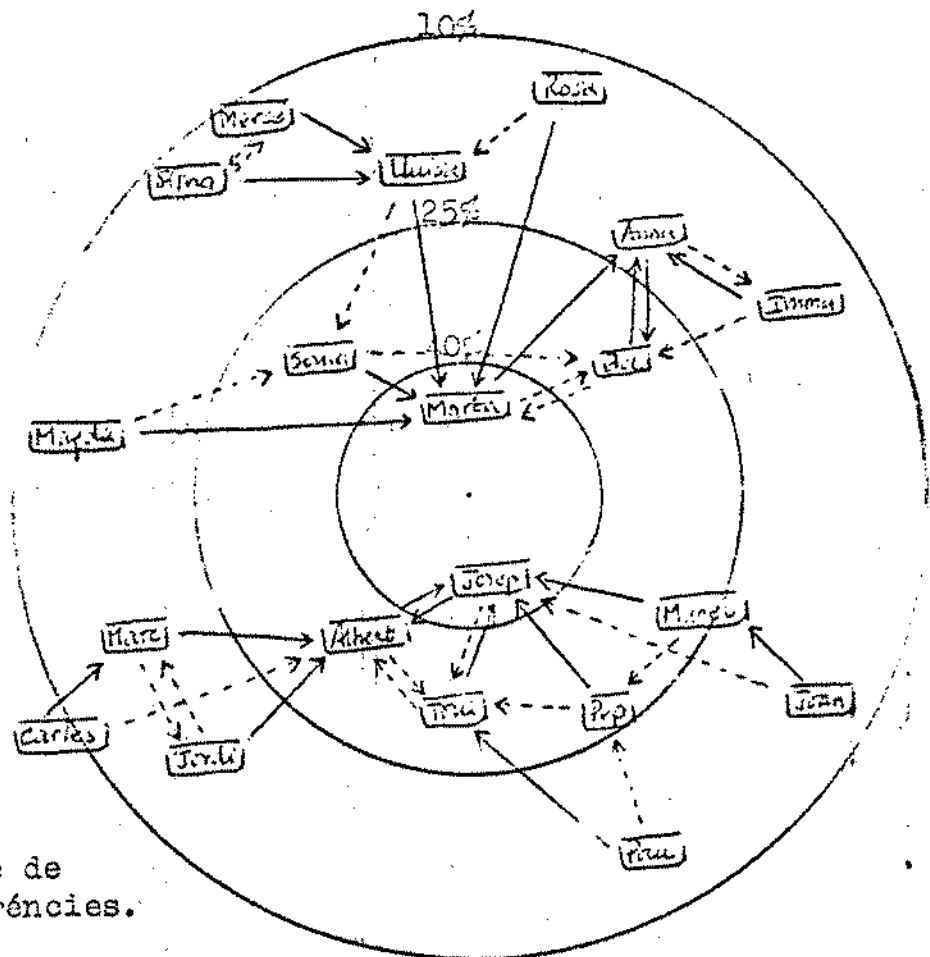
- gràfic de reciprocitats: s'uneixen per un segment els noms d'aquells qui es trien reciprocament.
- gràfic de preferències: es dibuixen unes sagetes que representen la primera elecció de cada membre del grup (i eventualment, la segona).

Aquestes gràfiques solen ésser similars, però representen realitats diferents: en el primer cas (reciprocitats) s'hi té una aproximació a l'estructura real del grup mentre que en el segon (preferències) s'hi reflexen més aviat desitjos. La primera gràfica constata la realitat, la segona els dinàmiques que la mouen.

- Hi ha la possibilitat de, al damunt d'una còpia del gràfic d'eleccions (siguin recíproques o preferents), reflexar-hi els primers rebutjos emesos per cadascú: això permet de veure si l'hostilitat es localitza en indrets determinats de la topografia del grup.

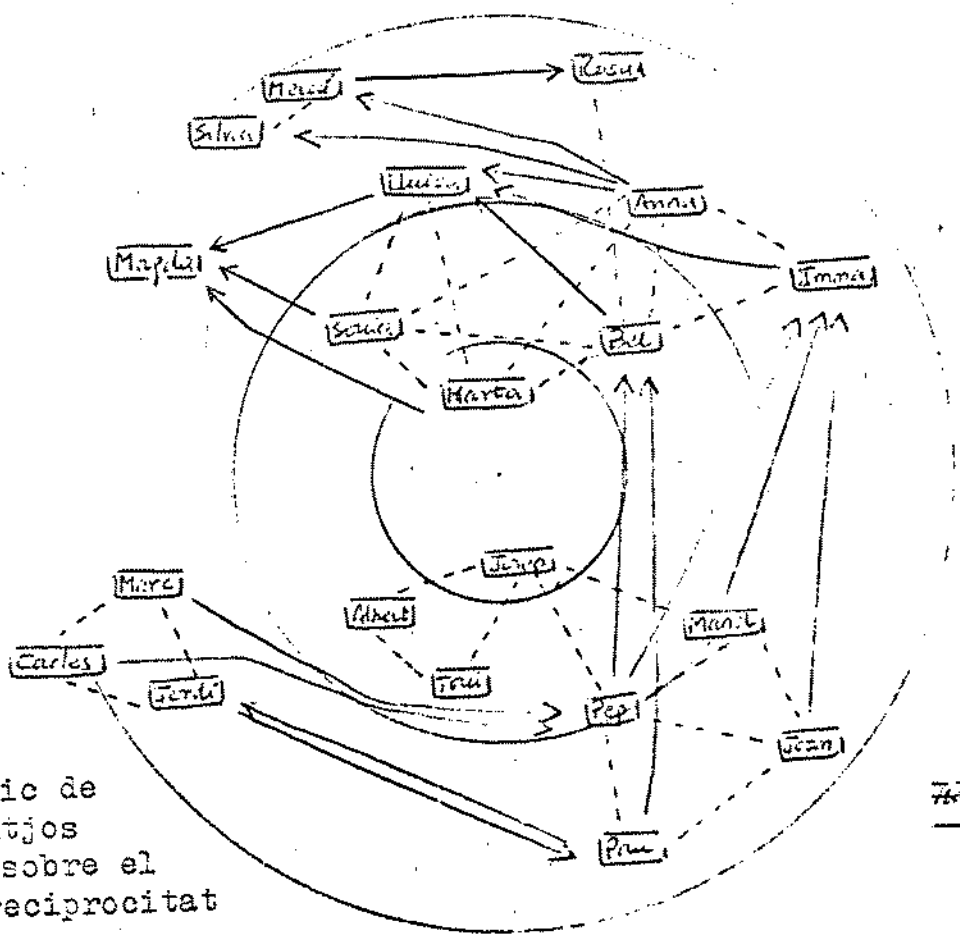

gràfic de reciprocitats

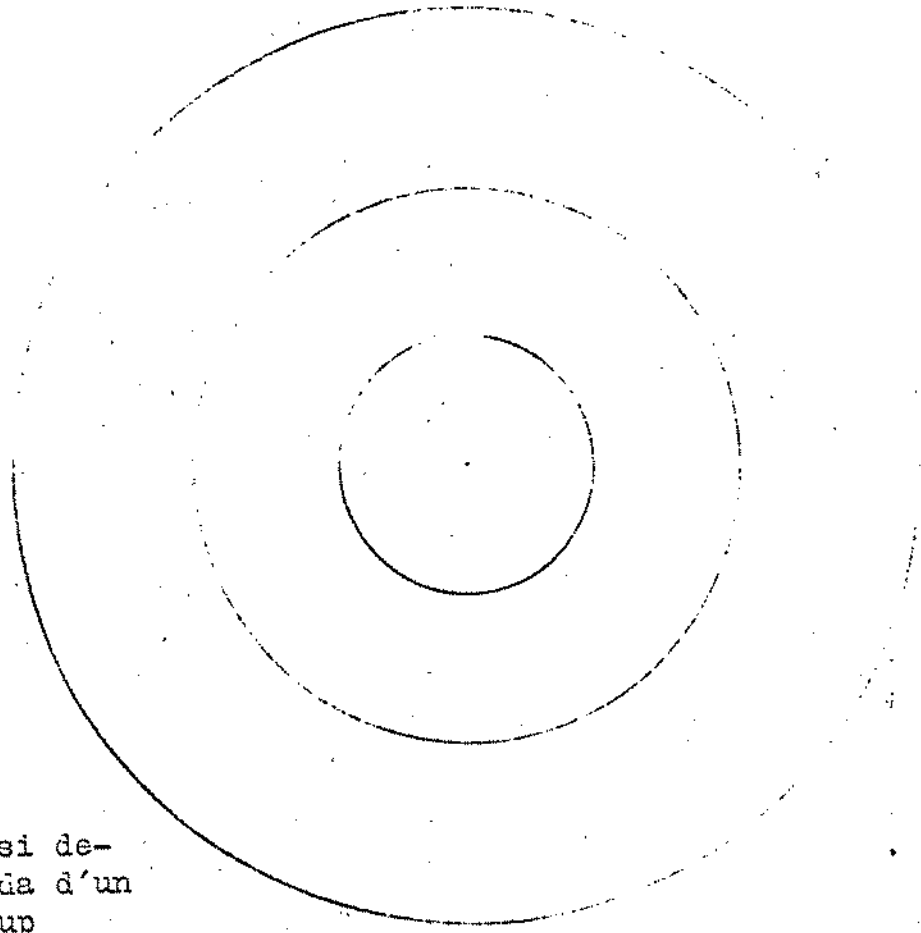

gràfic de preferències.

1a elecció
2a "

gràfic de rebutjos fet sobre el de reciprocitat

anàlisi detallada d'un subgrup

L'observació del gràfic obtingut permet d'apuntar algunes hipòtesis sobre l'estructura del grup. Fixem-nos, per exemple, en les tres dimensions següents:

- integració del grup: el gràfic dibuixa una xarxa que una una major part dels seus elements, o bé aquests ens apareixen dispersos?
- jerarquització: si els individus ens apareixen propers els uns dels altres, ja sigui en la zona central del gràfic o en la perifèria podem pensar que el grup és menys jerarquitzat que en el cas que n'apareguin en zones centrals i d'altres molt clarament perifèrics.
- selectivitat: és posada en evidència pel fet que individus de status diferents arribin a elegir-se o no; si individus "centrals" trien individus "perifèrics" hom pot pensar que la selectivitat és menys rigorosa.

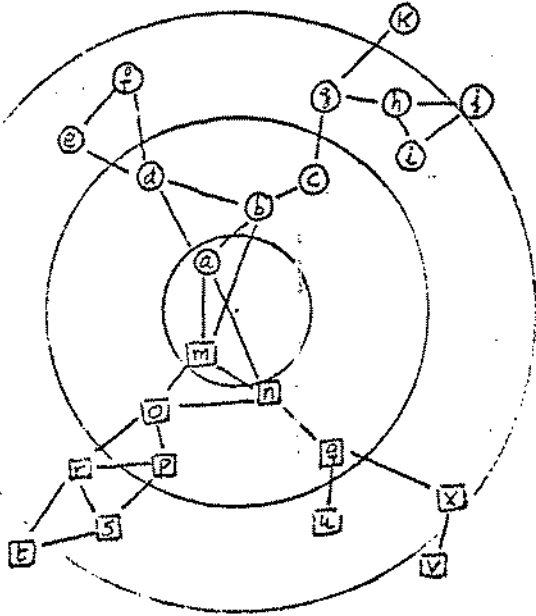
Vireu els gràfics de la pàg. següent on els nois són representats per quadrats i les noies per rodones.

1. Grup ben integrat (comparar-lo amb 3). Jerarquitzat (comparar-lo amb 6) i moderadament selectiu (comparar-lo amb 5).
2. Grup quasi idèntic a l'anterior però el que només s'ha modificat pràcticament és la verba selectivitat: és molt integrat, quasi tan jeràrquic com l'anterior i, sobretot, molt menys selectiu.
3. Grup desintegrat. Lògicament és poc jeràrquic i no té plantejat el problema de selectivitat, almenys en els termes normals: la desintegració és una resposta activa al problema de selecció.
4. Grup feblement integrat. Extraordinàriament jerarquitzat i amb un problema de selectivitat emmascarat per l'existència d'uns individus centrals molt forts que necessiten la perifèria per a sostenir-se.

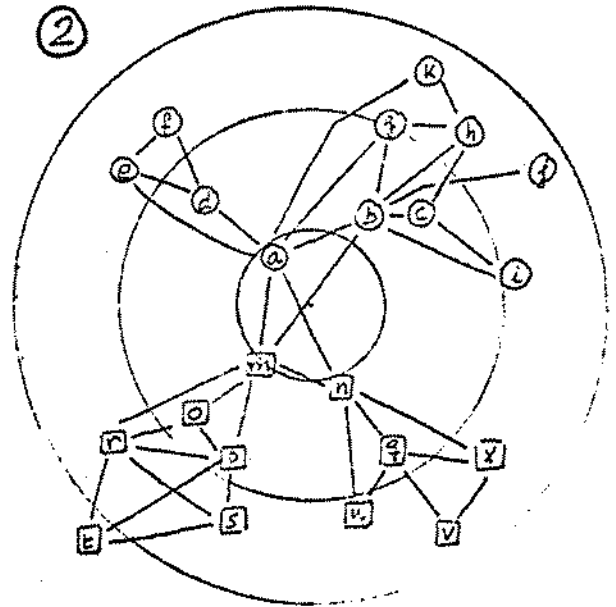
Els dos gràfics restants plantegen les relacions entre nois i noies intentant de posar de manifest les dues formacions més corrents.

Val la pena anticipar que nois i noies funcionen separatament quasi sempre i que, com a molt, mantenen relacions ja si-

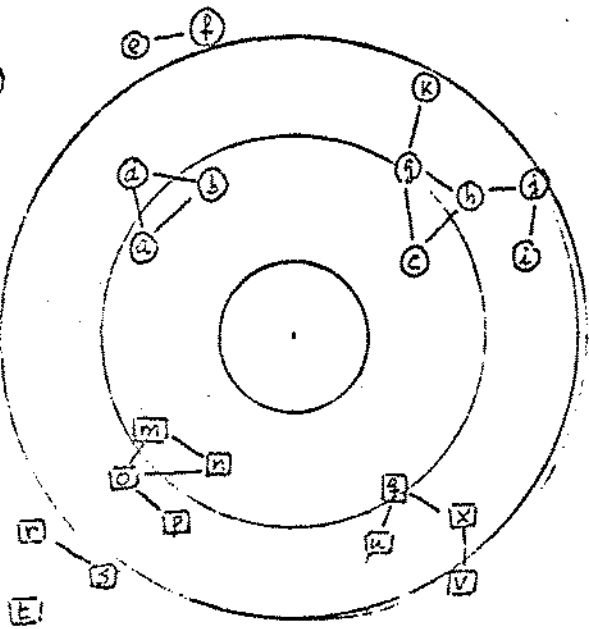
1

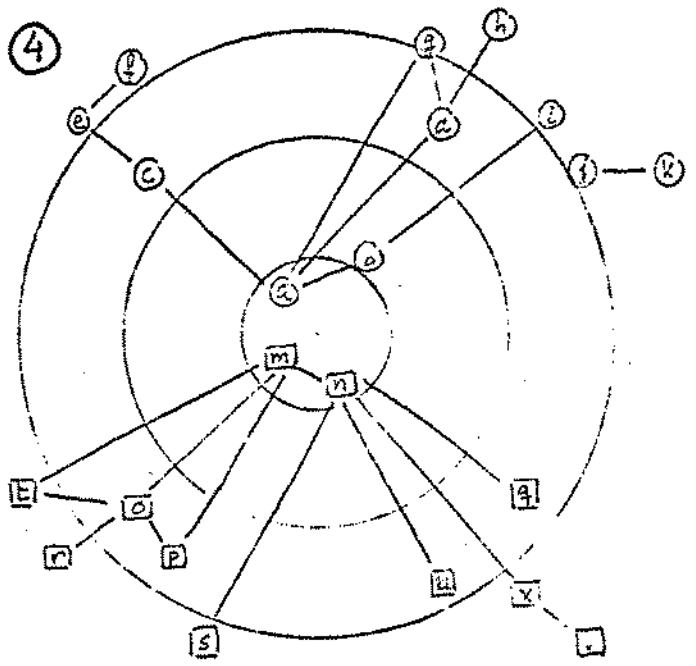
2

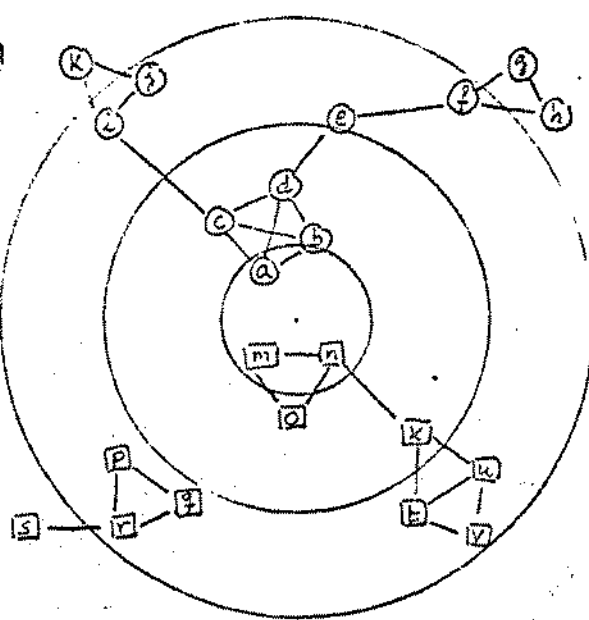
3

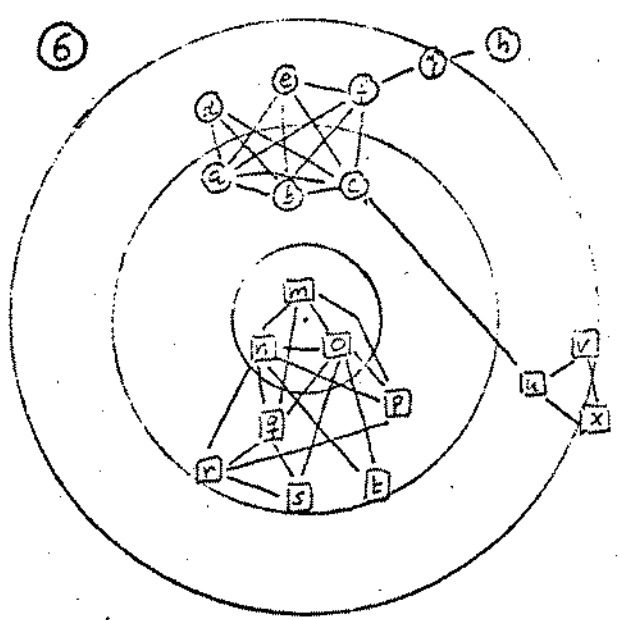
4

5

6

gui entre els individus centrals, ja sigui entre els molt clarament marginals, però no entre la normalitat del grup.

5. Grup on la relació entre nois i noies és normal. Adoneu-vos que entre les noies sol donar-se un grau d'integració més gran que entre els nois.

Sovint penso que això pot atribuir-se al fet que els joc culturalment admesos com a "femenins" són més de col·laboració que els "masculins" on, quasi bé sempre, hi ha una component important de competència.

6. Grup de relació deteriorada. Cada un dels dos sexes es veu amenaçat per l'altre i "cierran" files" a l'interior del subgrup de sexe produint-se un grau elevat de integració intra-sexe i disminuint la jerarquització i la selectivitat.

Si hi ha alguna minoria d'un dels dos sexes que estableix relacions amb els de l'altre, és freqüent que sigui marginada pels seus companys.

SOCIOGRAMA - Forma B

Anomeno Forma B a la proposada per Yvette Toesca a "La sociometria en la escuela primaria".

L'autora proposa, per als nens petits, l'observació sistemàtica i rigorosa d'activitats "quotidianes" en les que calgui la formació de grups per a descobrir quines són les forces relacionals que els determinen. Per exemple:

- "fer un joc" per al qual caldrà "ajuntar-se" amb qui es vulgui".
- que cada nen faci un nombre determinat de dibuixos (de flors és el cas que proposa) i que els ordeni segons li semblin més bonics; fet això ha de dir a quin company li agradaria de regalar cada dibuix dels que ha fet
- invitació a fer, lliurement, grups de treball amb finalitats precises (obviament, les finalitats poden ésser de moltes menes).

En el primer i tercer exemples, a més a més de registrar com queden constituïts els grups, cal prendre nota del procés que ha seguit la seva constitució: dubtes dels nens, rapidesa amb que es constitueixen els grups, nens rebutjats per un grup fet o a mig fer, etc.

Per als nens més grans, admet la possibilitat d'utilitzar qüestionaris semblants fins a cert punt als del sociograma convencional. Preguntes com ara aquestes:

- El trobes simpàtic?
- T'agradaria de continuar veient-vos l'any vinent?
- T'agradaria de treballar amb ell?
- T'agradaria de passar junts estones d'esbarjo?
- Et troba simpàtic ell a tu?

Davant d'aquestes preguntes els nens han de respondre pensant en tots i cada un dels seus companys de classe. Y. Toesca proposa que la resposta sigui un nombre segons el codi següent:

1	Gens ni mica.
2	Poc.
3	Sepi, sepi. Una mica.
4	Molt.
5	Moltíssim.

Per a processar aquestes respostes en una matriu sociométrica, s'utilitza la següent pauta de transformació:

- els nº 4 i 5 indiquen eleccions, amb un major valor per als 4 que per als 5.
- els 3 poden ésser interpretats com a indiferència, ni elecció ni rebuig.
- l'1 i el 2 indiquen diferents graus de rebuig, es pot dir fort un 1 que un 2.

A partir d'aquest punt, la tècnica de tabulació de l'anomenació i de construcció de les gràfiques és molt senzilla, per a no dir idèntica a la de la Forma A.